

Wladimir Bechterew - föregångsman och förebild

Historietecknare: *Ido Leden*, Kristianstad

Wladimir Bechterews namn är sedan länge förbundet med den reumatiska ryggsjukdom vi idag kallar ankyloserande pelvospondylit. Han var verksam i Ryssland som neurolog och neuropsykiater och publicerade flera banbrytande arbeten inom dessa områden. Han anses vara Rysslands första neurolog och han har beskrivit flera bansystem och kärnor i basala ganglierna och hjärnstammen. År 1892 och 1893 publicerade han fallrapporter om ett sjukdomstillstånd i ryggraden, som tidigare inte beskrivits och som han kallade *Steifigkeit der Wirbelsäule* (1).

Detta kännetecknades av:

1. Större eller mindre rörelseinskränkning i hela eller delar av ryggraden.
2. Kyfos i bröstryggraden med åtföljande framåt ryckning av huvudet.
3. Viss pares och atrofi av halsens, bälens och skuldrornas muskulatur.
4. Kutana sensibiliterubbnings omfattande ryggsida, länder och övre extremiteter.

Idag skulle vi diagnostisera detta som en form av myelopati. Flertalet patienter var uttalat ryggstela varför man hade svårt att diagnostiskt skilja dessa individer från dem som var stela till följd av spondartrit. När efterföljare och lärjungar till Bechterew ville hedra hans minne knöts hans namn till den ryggåkomma som är den vanligaste av dessa två, nämligen pelvospondyliten. Det skall dock framhållas att Bechterew själv var helt på det klara med att hans "Steifigkeit" var ett helt annat sjukdomstillstånd än den reumatiska ryggsjukdom vi idag kallar pelvospondylit. För att fastlägga detta skrev han 1899 en artikel, som illustreras med mycket övertygande bilder (ref. 2). Nutida läsare behöver därför inte tveka om att Bechterew hade rätt (ref. 4).

Bechterews liv och gärning förtjänar i högsta grad att hans namn "förevigas" genom att knytas till ett ganska vanligt sjukdomstillstånd. Han var inte bara en föregångsman inom medicinen utan också socialt. Det ryska tsarsamhället i början av 1900-talet kännetecknades av uttalade samhällsskillnader och därmed sociala spänningar. De sociala orättvisorna var stora och merparten av befolkningen levde under

Faktaruta

Bechterew med generals grad och uniform. Porträtt av Ilja Repin 1913, från ref. 7.

W. Bechterew
Wladimir Bechterew vid 1920-talets slut. (Bilden från Die Medizin der Gegenwart, FMV, Leipzig 1927.)

Biografiska data

1857 den 20 januari född i Srali, en liten by utanför Kirov. Fadern var polis.

1874 påbörjar han medicinska studier vid akademien i S:t Petersburg.

1877 studieuppehåll då han som frivillig deltog i ryskturkiska kriget. Upplevelsena här satte outplånliga spår och bidrog starkt till hans framtida samhällsengagemang.

1881 doktorsavhandling om mentala störningar och deras relation till kroppstemperaturen.

1885 professor i neuropatologi, Kazan.

1893 professor i neuropatologi, S:t Petersburg.

1893 fallrapport på tyska om ett sjukdomstillstånd som han kallar "Steifigkeit der Wirbelsäule". I princip en tysk översättning av artikel som året innan publicerats i den ryska tidskriften *Vrach* ("Läkaren").

1911 – 1913 Beylisaffären

1927 den 25 december avlider Bechterew, sannolikt mördad av Stalin.

mycket knappa förhållanden. (Livegenskapen avskaffades exempelvis inte förrän på 1860-talet.)

Bechterew arbetade envist och oförtrutet för en samhällsförändring med mer jämlikhet och mer rättvis fördelning av samhällets resurser som mål. Han var en oförtröttlig samhällskritiker. I olika offentliga sammanhang gisslade han makthavarna och den feodala samhällsstrukturen samtidigt som han varmt förespråkade personlig frihet och möjlighet till egen utveckling.

Rysslands Dreyfusaffär

Bechterew levde som han lärde. Anställningar vid hans institut skedde efter kompetens och inte efter börd eller förbindelser. Det innebar bland annat att personer av judisk härkomst och även kvinnor erhöll tjänst. Två omständigheter som vanligtvis betydde att man var utesluten från fast anställning. Bechterews institut var på många vis det första fria universitetet i Rysslands historia. Bechterew var också i andra sammanhang snabb att ta parti för de svaga och förfördelade. Sålunda engagerade han sig i den rättegång, som 1912 pågick mot den judiske köpmannen Mendel Beylis. Denne stod anklagad för ritualmord och för att ha druckit av offrets blod. Tsarsamhället, som var i upplösning till följd av de stora sociala orättvisorna, hoppades att genom offentliga rättegångar av detta spektakulära slag kunna avleda det utbredda missnöjet med makthavarna och i stället rikta det mot den judiska folkgruppen. Detta tillvägagångssätt var något som man tidigare använt och som lett till svåra pogromer. Bechterew tog parti för Beylis. Han framhöll med skärpa, och uttryckt i nutida språkbruk, att det inte fanns någon som helst evidens för att judiskt levnadssätt innehöll dylika makabra ritualer. Mördaren/förövaren skulle därför sökas i alla samhällsgrupper och ingenting talade för att man just skulle koncentrera sig på personer av judisk börd. Beylis blev också frikänd och därför omnämns denna rättegång ofta som Rysslands Dreyfusaffär.

Lenin och Stalin

Tsarväldet föll samman i samband med den ryska revolutionen 1917 och i efterdyningarna samlades efterhand makten hos Lenin och hans parti. Lenin dog 1924 och i den därpå följande maktkampen tog

Stalin snabbt över initiativ och ledarskap. Stalins position var dock utsatt vilket påverkade hans hälsostillstånd både psykiskt och fysiskt. Stalin kallade till sig ett flertal specialister men ingen kunde eller vågade säga vad som fattades honom.

Mördas Bechterew?

I december 1927 var det Bechterews tur att tillkallas för konsultation. Som alltid var han rättfram och han meddelade oförväget sin diagnos. Stalin led av grav paranoia. Dagen därpå avled Bechterew. Två oberoende skriftliga källor antyder att han mördats på uppdrag av Stalin. En indirekt fingervisning om detta är också det frimärke som utgavs 1952 till 25-årsminnet av Bechterews död (figur 3). Det är ovanligt att frimärken utges till 25-årsminnet av personers dödsfall. 1952 höll Stalins era på att ta slut och det ryska samhället började göra upp med en del av de oförrätter som begåtts under Stalins regim. Denna frimärks-

Frimärke utgivet i Ryssland 1952 till minnet av 25-årsdagen av Bechterews död.

*Texten under Posta CCCP lyder:
Framträdande rysk vetenskapsman.
Neuropatolog – psykiater.*

Sondottern

Natalja Bechterewa, hans sondotter, antydde också att farfar Wladimir mördats. Vi var flera svenskar närvarande när hon på ett efterutbildningsmöte 1993 i Sankt Petersburg berättade om sin uppväxt och bakgrund, figur 4. Hennes egen far avrättades i slutet på 1930-talet och modern internerades. Natalja och

utgivning kan ses som ett led i sådana försök. Den kan tolkas som ett indirekt erkännande av begånget fel och samtidigt markerades nu att Bechterew, med östeuropeisk terminologi, var rehabiliterad och inte längre personan grata.

Till vänster Natalja Bechterewa och författaren. Till högre N. B. och Christer Kramer, Skellefteå, initiativtagare till detta efterutbildningsmöte vars huvudtema passande nog var spondartriter.

övriga syskon togs omhand av samhället. (Det fanns uppenbarligen institutioner med uppgift att ta hand om barn till föräldrar som staten avrättade eller fängslade.) Natalja hade själv endast vaga minnen av farfar Wladimir. Hon var bara fyra år när han dog. Vi både förundrades och imponerades av hur hon tycktes ha försonats med sina hemiska upplevelser under uppväxten och dessutom klarat av att genomföra medicinsk utbildning. Hon var neurofysiolog och stolt över att gå i farfars fotspår. Hon verkade också dela farfars och föräldrarnas samhällssyn, åsikter som dessa hade fått betala ett mycket högt pris för.

Denna artikel är en bearbetning av ett föredrag hållet under Wyeth akademis försymposium den 23 november, Riksstämman, Göteborg 2004.)

Källor

1. Bechterew W. Steifigkeit der Wirbelsäule und ihre Werkrümmung als besondere Erkrankungsform. *Neurologisches Zentralblatt* 1893; 12:426 – 34.
2. Bechterew W. Neue Beobachtungen mit pathologisch anatomische Untersuchungen über Steifigkeit der Wirbelsäule. *Deutsche Zeitschrift für Nervenheilkunde* 1899; 15:45 – 57.
3. Leden I. Mannen bakom syndromet: Wladimir Bechterew. Ryssen som "sowed confusion and repeat glory". *Läkartidningen* 1987; 84:2960 – 62.
4. Leden I. Did Bechterew describe the disease which is named after him? A question raised due to the centennial of his primary report. *Scand J Rheumatol* 1993; 42 – 45.
5. Leden I. Wladimir Bechterew – visionär och sanningssägare med socialt patos. 9:e Nordiska Tvärfackliga konferensen, Reuma 2003:16 (abstract).
6. Leden I. Wladimir Bechterew – visionär och sanningssägare med socialt patos. *Medikament* 2003; 8: 57 – 60.
7. Ljunggren B. Vladimir Bekhterev – the professor who diagnosed the state of Stalin. I: Ljunggren B (ed). *Great men with sick brains and other essays*. Publicerad av American Association of Neurological Surgeons 1990: 49 – 68. (ISBN: 0-9624246-0-9).